

Nader onderzoek vleermuizen

Ontmoetingsplein Bitswijk

Gemeente Uden

Nader onderzoek vleermuizen Ontmoetingsplein Bitswijk

Gemeente Uden

Datum:

21 oktober 2011

Projectgegevens:

NAT01-UDE00035-02a

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Huidige situatie	1
1.3	Voorgestane ontwikkeling	2
2	Methode	5
3	Resultaten	7
3.1	Beschrijving veldbezoeken	7
3.2	Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen	8
4	Conclusies en aanbevelingen	11
4.1	Conclusies onderzoek	11
4.2	Toetsing Flora- en faunawet	11
4.3	Advies mitigerende maatregelen	12
5	Bronnen	15

Bijlagen:

Bijlage I - Soortbeschrijvingen

Bijlage II - Toetsingskader Flora- en faunawet

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het plan Ontmoetingsplein Bitswijk voorziet in de realisatie van twee gebouwmassa's (een multifunctionele accommodatie en een appartementencomplex) en twee openbare ruimtes (een activiteitenplein, speelterreinen en een openbare tuin). De multifunctionele accommodatie bevat verschillende voorzieningen (zoals twee basisscholen, peuterspeelzaal, kinderopvang, sportzaal en dergelijke), waardoor de leefbaarheid in de wijk toeneemt en mensen niet gedwongen zijn om te verhuizen naar andere wijken. Het appartementencomplex bevat 48 appartementen. Het geheel van de twee gebouwmassa's en openbare ruimtes heeft de naam 'Ontmoetingsplein Bitswijk' gekregen. De voorgenomen ontwikkeling past niet binnen het vigerend bestemmingsplan 'Woongebieden' voor de locatie. Er dient daarom voor het plangebied een nieuw bestemmingsplan opgesteld te worden. Het bestemmingsplan voorziet in een passende juridische en planologische regeling om de ontwikkeling mogelijk te maken.

In ruimtelijke plannen is in het kader van de uitvoerbaarheid inzicht gewenst in de aanwezigheid van beschermde soorten. Met andere woorden, in het ruimtelijke ordeningstraject dient te worden aangetoond dat het plan uitvoerbaar is. In dit kader is een quickscan flora en fauna uitgevoerd op de locatie (rapport Croonen Adviseurs, oktober 2010). Hieruit bleek dat vleermuizen mogelijk voor kunnen komen in het plangebied. Indien dat het geval is dan heeft de ruimtelijke ingreep mogelijk consequenties voor deze soorten. Daarom is aangeraden een nader onderzoek uit te voeren naar de aanwezigheid van vleermuizen in het plangebied. In voorliggende rapportage zijn de resultaten van het nader onderzoek beschreven.

1.2 Huidige situatie

Het plangebied is gelegen in de naoorlogse wijk Bitswijk. De wijk wordt gekenmerkt door zes duidelijke woonblokken. Deze zijn ontworpen met de stempelmethode die typerend is voor de jaren '60-'70. De bebouwing bestaat voornamelijk uit traditionele rijwoningen van twee bouwlagen met een kap. Het plangebied wordt omsloten door vier straten, respectievelijk de Luitstraat, Vioolstraat, Tamboerijnstraat en Klarinetstraat. De Klarinetstraat is een belangrijke ontsluitingsroute in Bitswijk. Ter verduidelijking is de ligging en begrenzing van het plangebied weergegeven in figuur 1.

Het plangebied en omgeving omvat een voorzieningencluster in de wijk. Dit cluster is centraal in de wijk gesitueerd op een centrale groene strook langs de Klarinetstraat en het Muziekplein. Deze straat, met het winkelcentrum, park, speelplekken, basisscholen, sportzaal en kerken, is belangrijk in de wijk. Het plangebied zelf bestaat uit sporthal Saturnus (een voormalige kerk) met bijgebouwen, de huidige Bitswijkschool en de groene strook langs de Klarinetstraat.

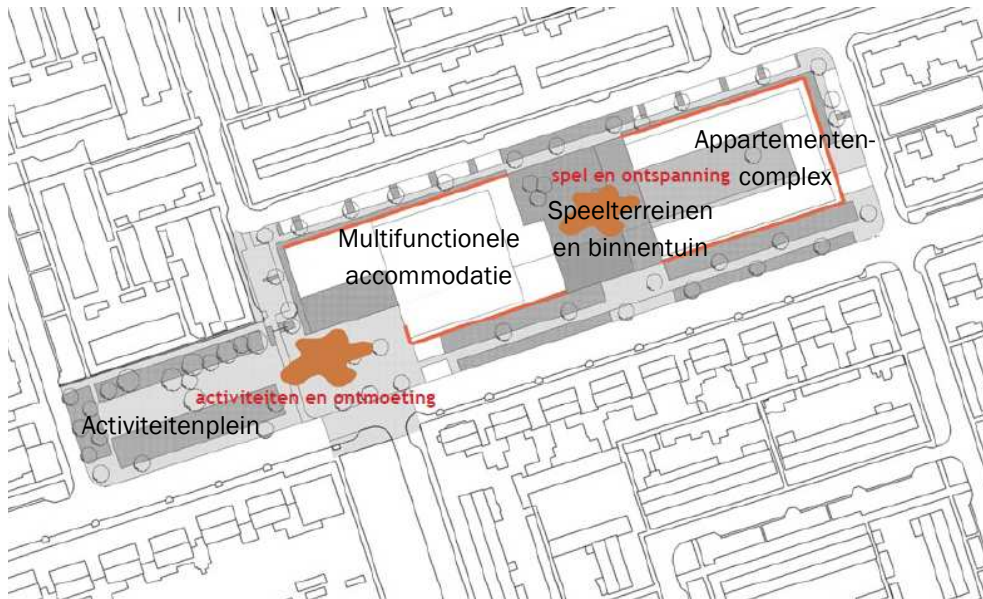
Figuur 1. Begrenzing plangebied, rood omkaderd (Bron: www.bingmaps.nl, 2011).

1.3 Voorgestane ontwikkeling

Doel van de bouw van het Ontmoetingsplein Bitswijk is om de keten van voorzieningen aan de centrale as van de Klarinetstraat aan te vullen en zoveel mogelijk voor de toekomst te versterken. De ruimte die rond het Ontmoetingsplein ontstaat is daarom zo ontworpen dat zij een verbinding legt met de bestaande structuren binnen de wijk.

In het stedenbouwkundig plan is ervoor gekozen om, in plaats van een gesloten bouwblok, twee gebouwmassa's te creëren die zich openen naar de wijk en de buurt uitnodigen om binnen te komen. De uiterste grens voor de toekomstige bebouwing van de twee bouwblokken is vastgelegd door rooilijnen, gebaseerd op de omliggende bebouwing, en bouwhoogten.

De locatie zal dus gekenmerkt worden door twee gebouwmassa's, respectievelijk de multifunctionele accommodatie en het appartementencomplex (zie figuur 2 en 3). De gebouwen zullen door materialisatie, ligging ten opzichte van elkaar en hoogte een relatie met elkaar hebben. Door een half verdiepte parkeergarage is er een verbinding. Eventueel zal er een transparante loopbrug komen, welke een speels element is en niet domineert, zodat de twee gebouwen toch een eigen identiteit hebben. Ondanks de relatie met elkaar zijn het twee aparte gebouwen die ieder hun eigen functies herbergen.

Figuur 2. Opbouw van het Ontmoetingsplein Bitswijk (bron: gemeente Uden, 2010)

Figuur 3. Stedenbouwkundig plan (bron: gemeente Uden, 2010)

Door de keuzes voor twee bouwblokken ontstaan twee openbare ruimten die de knooppunten worden binnen de wijk (zie figuur 3). Tussen het Muziekplein en de multifunctionele accommodatie ontstaat een activiteitenplein en tussen de multifunctionele accommodatie en het appartementencomplex een 'beschermde' buitenruimte voor de spelende kinderen van de scholen (de speelsterreinen). Beide ruimtes hebben een inrichting gericht op spel en ontspanning en voor dagelijks gebruik. Het activiteitenplein vormt het voorportaal tot de multifunctionele accommodatie.

Het activiteitenplein sluit qua ligging aan op een tweetal belangrijke assen, ten noorden en ten zuiden van de Klarinetstraat, en verbindt deze met elkaar. Zo wordt de multifunctionele accommodatie geborgd in de ruimtelijke structuur in de wijk. Op het activiteitenplein zullen niet dagelijkse activiteiten, zoals een braderie of kleinschalige sportevenementen plaats kunnen vinden. De ruimte tussen de multifunctionele accommodatie en het appartementencomplex krijgt een betekenis van spel en ontspanning voor de scholen en voor de wijk. Hier bevinden zich de schoolpleinen en een openbaar, binnentuinachtig park.

De wijk Bitswijk wordt gekenmerkt door zijn groene karakter en uitstraling. Bij de ontwikkeling van het Ontmoetingsplein Bitswijk is het noodzaak dat dit karakter gehandhaafd blijft en zelfs versterkt wordt. De ruimte rond het Ontmoetingsplein krijgt een sterk groen karakter voor specifieke doelgroepen, waarbij de openbare buitenruimten aansluiten op de semi-openbare buitenruimten, zoals de speelterreinen en de binnentuin bij de appartementen (zie figuur 4). Er wordt een aantal gebieden in het plangebied onderscheiden met ieder zijn uitstraling en eigen kenmerken.

Figuur 4. Verschillende groengebieden (bron: gemeente Uden, 2010)

1: gebied rond het activiteitenplein	3: park
2: speelterreinen	4: binnentuin appartementen

2 Methode

Tijdens het onderzoek is er gewerkt volgens de richtlijnen voor het inventariseren van vleermuizen, die zijn opgesteld door het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus; 'Protocol voor vleermuisinventarisaties maart 2011'.

Tijdens het onderzoek is (gericht) gezocht naar jagende, trekkende, en zwermende vleermuizen. Daarnaast is ook gezocht naar paarterritoria en verblijfplaatsen. Vleermuizen gebruiken hun leefgebied door het jaar heen op verschillende manieren. Daarom is het nodig om een vleermuisonderzoek verspreid over het seizoen uit te voeren. Eén van de avondbezoeken is vooraf gegaan door een zoektocht bij daglicht naar sporen die op het voorkomen van vleermuizen duiden (vleermuiskeutels, meststrepen, afgebeten insectenvleugels en vetsporen). Daarbij zijn ook holten, spleten en scheuren die geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen doorzocht.

De vleermuisdetector is bij vleermuisonderzoek een onmisbaar apparaat. Met dit apparaat worden de ultrasone geluiden van vleermuizen hoorbaar gemaakt. Door verschillen in klank, ritme en andere kenmerken is het mogelijk de verschillende soorten te onderscheiden en de aard van gedrag te bepalen.

Er is steeds met twee detectors gewerkt, een Petterson D200 en een Petterson D240x. De D200 was daarbij afgesteld tussen de 20 en 25 kHz en de D240x tussen de 40 en 45 kHz. Op die manier kunnen alle vleermuissoorten, waarvan het voorkomen in Nederland bekend is, worden ontvangen. Met de Petterson D240x detector kunnen tijdens het veldwerk opname worden gemaakt die achteraf geanalyseerd kunnen worden met behulp van het programma Batsound. Vooral voor de soorten van het geslacht *Myotis* is dit noodzakelijk om tot een zekere determinatie te komen.

Vleermuizen gebruiken hun leefgebied door het jaar heen op verschillende manieren. Daarom is het nodig om een vleermuisonderzoek verspreid over het seizoen uit te voeren. In totaal zijn er vier veldbezoeken uitgevoerd in de periode juli 2011 tot en met september 2011. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de verschillende veldbezoeken, inclusief de waarnemingsomstandigheden tijdens de bezoeken.

Datum	Tijd	Gemiddelde temperatuur	Wind	Neerslag	Bewolking
28-7-2011	21.45-00.30	14°C	NW 1á2	geen	100%
06-8-2011	04.45-06.00	17°C	stil	geen	60%
31-8-2011	21.00-24.00	14°C	stil	motregen	100%
27-9-2011	20.30-22.30	17°C	stil	geen	geen

Tabel 1. Overzicht tijdstip en omstandigheden veldbezoeken vleermuisonderzoek.

In juli is een avondbezoek uitgevoerd. Voorafgaand aan het avondbezoek in juli is bij daglicht op de locatie gezocht naar sporen die duiden op de aanwezigheid van vleermuizen (vleermuiskeutels, meststrepen, afgebeten insectenvleugels en vetsporen).

Daarbij zijn ook holten, spleten en scheuren die geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen doorzocht. In augustus is zowel een avond- als een ochtendbezoek uitgevoerd. Eind augustus is een avond- en nachtbezoek uitgevoerd en ook eind september is er een avond- en nachtbezoek uitgevoerd.

Het weer is van invloed op de activiteiten van vleermuizen en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind (meer dan 3 Beaufort), langdurige regenval, dichte mist en temperaturen onder de 12 graden zijn belemmerende factoren. Tijdens dergelijke weersomstandigheden is er niet gewerkt.

Gedurende de veldbezoeken werd het onderzoeksgebied te voet doorkruist, zodanig dat een gebiedsdekkende inventarisatie werd verkregen.

3 Resultaten

Het onderzochte plangebied bevindt zich in een omgeving waar volgens de meest recente verspreidingsgegevens de in tabel 2 genoemde vleermuissoorten in theorie waargenomen kunnen worden.

In de tabel staat per soort weergegeven hoe ze het landschap gebruiken, waar verblijfplaatsen aangetroffen kunnen worden en de status van voorkomen in Nederland. Daarnaast is met een rood kruisje per soort aangegeven welke potenties het onderzochte plangebied en de nabije omgeving voor de desbetreffende soort heeft.

Soort	Foerageergebied	Zomerverblijfplaats	Kraamverblijfplaats	Paarverblijfplaats	Winterverblijfplaats	Licht jachtgebied	Licht vliegroute	Verblijfplaats in bomen	Verblijfplaats in gebouwen	Status
Gewone dwergvleermuis	X	X	X	X	X					A
Ruige dwergvleermuis	X			X	X					VA
Rosse vleermuis	X	X	X	X	X					VA
Laatvlieger	X	X	X	?	X					A
Gewone grootoorvleermuis	?	X	X	X	X					VA
Watervleermuis		X	X							A
Meervleermuis		X	X	?						Z
Franjestaart	X	X	X							Z
Baardvleermuis	X	X	X							Z

Tabel 2. Schematische weergave van het landschapsgebruik door vleermuizen. *A = algemeen, VA = vrij algemeen, Z = zeldzaam, ZZ = zeer zeldzaam

3.1 Beschrijving veldbezoeken

3.1.1 Bezoek juli

Het avondbezoek in juli is vooral gericht geweest op het vaststellen van vliegroutes, foerageergebied en activiteiten bij eventuele verblijfplaatsen. Tijdens het avondbezoek zijn in het plangebied acht gewone dwergvleermuizen en drie rosse vleermuizen foeragerende waargenomen. Er zijn geen activiteiten waargenomen die duiden op een verblijfplaats of vliegroute.

3.1.2 Bezoek begin augustus

Het ochtendbezoek begin augustus is met name gericht geweest op het vaststellen van verblijfplaatsen en vliegroutes.

Tijdens het bezoek zijn er in het plangebied twee foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen en bij de sporthal enkele zwermende gewone dwergvleermuizen. De waargenomen zwermende vleermuizen betroffen een beperkt aantal vleermuizen en niet de aantallen die gebruikelijk zijn bij bijvoorbeeld een kraamkolonie.

3.1.3 Bezoek eind augustus

Het bezoek eind augustus is gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen, baltsende mannetjes, foerageergebied en vliegroutes. Deze avond is er in het plangebied slechts één foeragerende laatvlieger waargenomen. Er zijn geen baltsende mannetjes of andere indicaties voor verblijfplaatsen aangetroffen. Tevens zijn geen vliegroutes aangetroffen.

3.1.4 Bezoek eind september

Het bezoek eind september is gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen, baltsende mannetjes, foerageergebied en vliegroutes. Tijdens dit veldbezoek zijn er in het plangebied vijf foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen en drie baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis.

Nabij de zwermplek die is waargenomen tijdens het veldbezoek in juli, is tijdens het bezoek in september ook een baltsend mannetje van de gewone dwergvleermuis waargenomen. Hoewel op deze locatie geen waarnemingen zijn gedaan van vleermuizen die het gebouw binnen gingen, is de kans aanwezig dat zich daar een paarverblijfplaats bevindt.

3.2 Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen

3.2.1 Overzicht waarnemingen

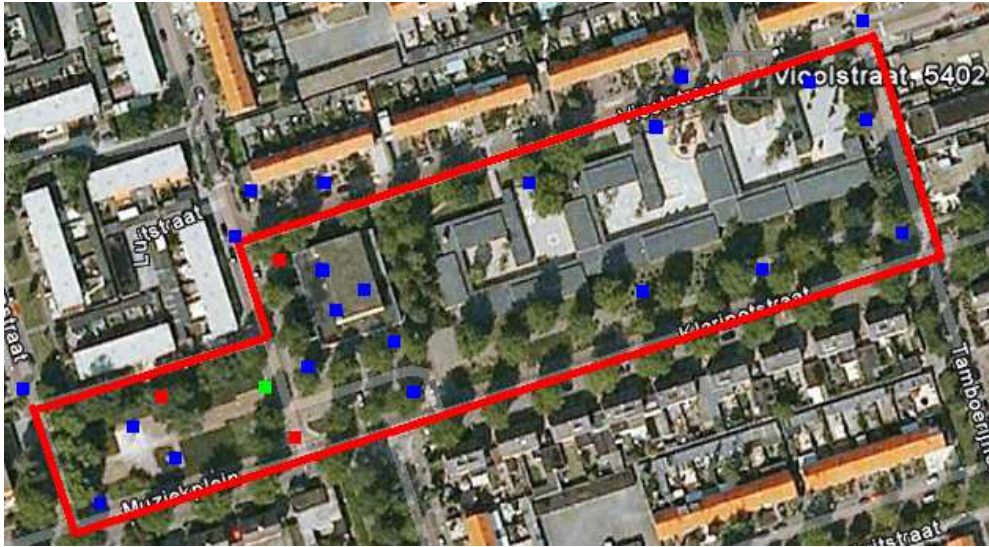
In totaal zijn in het plangebied en omgeving de onderstaande drie soorten vleermuizen aangetroffen:

– Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>
– Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>
– Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>

De overige in tabel 2 genoemde soorten zijn niet in het plangebied of de directe omgeving daarvan aangetroffen. Het betreft de ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, watervleermuis, meervleermuis, franjestaart en de baardvleermuis.

3.2.2 Foerageergebied

De waarnemingen van foeragerende soorten in het gebied zijn met stippen in figuur 5 aangegeven. In en rond het plangebied zijn steeds wel foeragerende gewone dwergvleermuizen te vinden. Van een druk en soortenrijke foerageerplek is echter geen sprake binnen de grenzen van het plangebied of in de nabijheid daarvan.

Figuur 5. Overzicht foeragerende vleermuizen in het plangebied (rood omkaderd) en directe omgeving. Verschillend gekleurde stippen geven verschillende soorten vleermuizen weer (gewone dwergvleermuis: blauwe stip; rosse vleermuis: rode stip; laatvlieger: groene stip).

3.2.3 Verblijfplaatsen/zwermgedrag

Kraamkolonies zijn er in het plangebied niet gevonden. Boven de sporthal is tijdens het ochtendbezoek in juli zwermgedrag waargenomen van de gewone dwergvleermuis. Het betrof een beperkt aantal vleermuizen en niet de aantallen die gebruikelijk zijn bij bijvoorbeeld een kraamkolonie. Het zwermgedrag kan duiden op een verblijfplaats van vermoedelijk mannetjes die tijdelijk een onderkomen hebben in het gebouw. Nabij de zwermplek die is waargenomen tijdens het veldbezoek in juli, is tijdens het bezoek in september ook een baltsend mannetje van de gewone dwergvleermuis waargenomen (zie kopje paarterritoria). Een intensieve zoektocht naar sporen die duiden op (reeds verlaten) verblijfplaatsen heeft echter niets opgeleverd.

Hoewel op deze locatie geen waarnemingen zijn gedaan van vleermuizen die het gebouw binnen gingen, is de kans aanwezig dat zich daar een paarverblijfplaats bevindt. De plaats waar het zwermgedrag is waargenomen is aangegeven in figuur 6.

3.2.4 Vliegroutes

De vleermuizen komen willekeurig naar het plangebied toe vliegen, en verlaten op dezelfde manier het gebied. Aantoonbare vliegroutes zijn er niet gevonden.

3.2.5 Paarterritoria

In het najaar is er op drie plaatsen een baltsend mannetje van de gewone dwergvleermuis waargenomen in het plangebied. De plaatsen zijn in figuur 7 aangegeven. De waargenomen baltsplaatsen van de gewone dwergvleermuis kunnen duiden op een paarverblijf in een gebouw in de omgeving. De baltsplaats nabij de sporthal is vlakbij de locatie waar in juli tevens zwermgedrag is aangetroffen van enkele exemplaren van de gewone dwergvleermuis. Hoewel er tijdens het vleermuisonderzoek geen waarnemingen zijn gedaan van vleermuizen die het gebouw binnen gingen, is hier mogelijk sprake van een paarverblijf.

Figuur 6. Verblijfplaatsen in het plangebied (rood omkaderd) en directe omgeving. Op de locatie weergegeven met een gele stip is zwermgedrag van gewone dwergvleermuizen waargenomen zowel tijdens het bezoek in juli als in september. Het zwermgedrag kan wijzen op een paarverblijfplaats, maar er zijn geen daadwerkelijke waarnemingen gedaan van vleermuizen die het gebouw binnen gingen.

Figuur 7. Gele stippen: baltsplaatsen mannetjes gewone dwergvleermuis.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies onderzoek

In totaal zijn in het plangebied en omgeving de onderstaande beschermde soorten aangetroffen:

- Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*
- Rosse vleermuis *Nyctalus noctula*
- Laatvlieger *Eptesicus serotinus*

Vliegroutes en intensief gebruikt foerageergebied zijn niet gevonden. Op drie plaatsen zijn in het najaar baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen. In de zomer is een kleine groep zwermende gewone dwergvleermuizen boven de sporthal waargenomen, waarschijnlijk een verblijfplaats van mannetjes. Nabij de zwermplek is in september ook een baltsend mannetje van de gewone dwergvleermuis waargenomen. Hoewel er tijdens het vleermuisonderzoek geen waarnemingen zijn gedaan van vleermuizen die het gebouw binnen gaan, is hier mogelijk sprake van een paarverblijf.

Door omstandigheden is het onderzoek laat in het seizoen gestart. Mogelijk kunnen hierdoor waarnemingen van mogelijke aanwijzingen in gedrag of sporen van winterverblijven zijn gemist. Een intensieve zoektocht naar sporen die duiden op (reeds verlaten) verblijfplaatsen heeft echter niets opgeleverd. Gezien de type gebouwen en de waarnemingen tijdens het onderzoek worden geen winterverblijfplaatsen verwacht.

4.2 Toetsing Flora- en faunawet

4.2.1 Mogelijke overtredingen verbodsbepalingen

Bij de sporthal is zwermgedrag en baltsgedrag waargenomen aan de noordwestzijde van het gebouw. Het zwermgedrag kan duiden op een tijdelijk verblijfplaats van enkele mannetjes van de gewone dwergvleermuis. Het baltsgedrag kan duiden op eveneens het gebruik van dezelfde locatie als paarverblijf. Hoewel er tijdens het vleermuisonderzoek geen waarnemingen zijn gedaan van vleermuizen die het gebouw binnen gaan, is hier waarschijnlijk sprake van een tijdelijk zomerverblijf van mannetjes en een paarverblijf in de nazomer. Door de werkzaamheden wordt de sporthal gesloopt en zal de verblijfplaats verloren gaan. Hierdoor worden mogelijk verbodsbepalingen overtreden van de Flora- en faunawet.

Foerageergebied is beschermd als het van essentieel belang is voor het in stand houden van een vaste verblijfplaats. Dit is het geval als bij het verdwijnen van het foerageergebied de verblijfplaats ook zou verdwijnen. Echter, het plangebied wordt niet intensief gebruikt als foerageergebied. Tevens is er in de directe omgeving voldoende alternatief foerageergebied voorhanden. Er wordt door het voornemen geen essentieel foerageergebied voor vleermuizen aangetast.

4.2.2 Procedure

Vaste verblijfplaatsen zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Een verstoring van deze verblijfplaatsen betekent een overtreding van de Flora- en faunawet. Voor vleermuizen is een ontheffing voor onderhavig project niet mogelijk (zie bijlage II). Voor deze soorten moeten effecten dus vooraf worden voorkomen. Dit kan door een mitigatieplan op te stellen en uit te voeren. Een globale inhoud van een dergelijk mitigatieplan wordt in de navolgende paragraaf nader toegelicht.

Als een vaste verblijfplaats of functioneel leefgebied van vleermuizen wordt aangetast of verstoord door de ingreep, wordt geadviseerd een mitigatieplan op te stellen en deze ter goedkeuring voor te leggen aan Dienst Regelingen van het Ministerie van EL&I om er zeker van te zijn dat de juiste procedures worden gevolgd. Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde ‘verklaring van geen bedenkingen’ (vvgb) (bij een aanvraag onder de Omgevingsvergunning) of een ‘positieve afwijzing’ (bij een regulier ingediende aanvraag) afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde stappenplan.

De doorlooptijd van een ontheffingsaanvraag bij Dienst Regelingen bedraagt doorgaans 6 weken tot 4 maanden.

4.3 Advies mitigerende maatregelen

Op basis van het uitgevoerde vleermuisonderzoek kan worden gesteld dat zich in één van de te slopen gebouwen mogelijk vleermuisverblijfplaatsen bevinden. Deze zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Omdat een ontheffing in dit geval niet mogelijk is, moeten effecten op vleermuizen vooraf worden voorkomen. Hiertoe moeten mitigerende maatregelen worden getroffen. Dergelijke maatregelen worden hieronder nader toegelicht.

Verblijfplaatsen

De mitigerende maatregelen die genomen moeten worden om – zowel tijdelijke als permanente – effecten de in het plangebied aanwezige vleermuisverblijfplaatsen geheel te voorkomen bestaan in feite uit twee delen.

Ten eerste moet ook in de nieuwe situatie het plangebied geschikt zijn voor het herbergen van een soortgelijke vleermuisverblijfplaats als die nu in het plangebied aanwezig is. De in het plangebied te realiseren bebouwing kan/moet hiertoe worden voorzien van een vijftal min of meer kunstmatige vleermuisverblijfplaatsen. Speciaal voor renovatie of nieuwbouw zijn er onderhoudsvrije vleermuisenkokers in de handel die ingemetseld kunnen worden, en zogenaamde vleermuiskwartieren die eenvoudig te bevestigen zijn aan muren. Deze positieve, duurzame maatregelen zijn veelal eenvoudig en met geringe meerkosten in nieuwbouw in te passen. Eventueel kan ook een vervangende verblijfplaats worden gerealiseerd door de bouw van een zogenaamde vleermuistoren (zie <http://www.zoogdiervereniging.nl/node/822>).

Om tijdelijke effecten te voorkomen moeten daarnaast ook in de periode tussen de sloop van de huidige bebouwing en de realisatie van de nieuwbouw een vijftal alternatieve, tijdelijke verblijfplaatsen worden aangeboden.

Praktisch gezien is dit het eenvoudigst te realiseren door het ophangen van vleermuis-kasten aan de bebouwing in de directe omgeving van het plangebied. Het ophangen van deze kasten en het bepalen van een geschikte locatie dient uitgevoerd te worden onder begeleiding van een deskundige¹ op het gebied van vleermuizen.

Slopen

Voorafgaand aan de sloop dient het pand ongeschikt te worden gemaakt voor vleermuizen door het laten ontstaan van tocht waardoor het microklimaat wordt verstoord. Dit betekent dat al het aanwezige plaatmateriaal en overige losse elementen van de buitenzijde voorzichtig verwijderd worden. Waar sprake is van spouwmuren kunnen er voorzichtig gaten in de buitenmuren worden gemaakt om het microklimaat te beïnvloeden. Zo krijgen aanwezige individuen de mogelijkheid om te ontvluchten. Het ongeschikt maken en het slopen van het pand dienen te worden uitgevoerd buiten de kwetsbare perioden (winterrust-, kraam- en paarperiode) van de gewone dwergvleermuis.

Figuur: jaarcyclus vleermuizen

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Winterslaap												
Zwangerschap												
Kraamperiode												
Trek- en paartijd												
Kwetsbare perioden	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1

- 1) Winterverblijven, kraamkolonies en zomerverblijven: slopen slechts mogelijk indien pand reeds ongeschikt is gemaakt in periode 2.
- 2) Werkzaamheden vaak mogelijk door het nagenoeg ontbreken van kolonies, controle aanwezigheid en mitigerende maatregelen noodzakelijk

Mocht het niet haalbaar zijn om buiten de kwetsbare perioden te slopen, dan kan het pand buiten de kwetsbare perioden ongeschikt worden gemaakt voor vleermuizen. De sloop kan dan later plaatsvinden. Alleen wanneer kan worden uitgesloten dat vleermuizen gebruik maken van het betreffende pand, kan deze ook binnen de kraam-, paar- en overwinteringsperiode van één of beide soorten ongeschikt worden gemaakt als verblijfplaats.

Tijdelijke en permanente verlichting

Vleermuizen maken gebruik van de omgeving in en nabij het plangebied. Om te voorkomen dat vleermuizen tijdens de werkzaamheden worden verstoord, wordt aangeraden om het aanbrengen van verlichting zoveel mogelijk te beperken (ook tijdens de bouw). Nagenoeg alle vleermuissoorten zijn namelijk gevoelig voor lichtverstoring.

¹ Onder een deskundige wordt verstaan iemand die voor de relevante situatie en soorten aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Dat kan zijn een ecooloog van een ecologisch adviesbureau, iemand die aantoonbaar actief is op het gebied van soortenmonitoring of iemand die aantoonbaar actief is op het gebied van soortbescherming en aangesloten/werkzaam bij de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (bijvoorbeeld RAVON, VZZ, Vogelbescherming, FLORON, SOVON, etc.).

Indien gewenst zou tevens in het toekomstige ontwerp rekening gehouden kunnen worden met vleermuizen door verlichting te gebruiken die minder verstorend is voor vleermuizen. Lage armaturen met wit licht die naar beneden uitstralen vormen geen belemmering voor vleermuizen en zouden gebruikt kunnen worden.

5 Bronnen

Limpens, H., Twisk, P., Veenbaas, G., 2004. Met vleermuizen overweg. Uitgave Dienst Weg- en Waterbouw, Delft, en Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Arnhem.

Limpens, H., Regeling, J., Koelman, R., 2009. Vleermuizen en planologie.

Twisk, P., i.s.m. de Zoogdierverseniging, 2008. Handleiding Netwerk Noord-Brabant Vleermuizen en Steenmarters in Gebouwen.

Twisk, P., Limpens, H., 2006. Een thuis voor de vleermuis. Beschermingsplan voor de vleermuizen in Noord-Brabant. Uitgave Provincie Noord-Brabant.

Bijlage I

Soortbeschrijvingen

Soortbeschrijvingen aangetroffen soorten

Gewone Dwergvleermuis

De gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) is een zeer kleine, roestbruine tot donkerbruine vleermuis met donkerbruine of zwarte oren, een romplengte van niet meer dan vijf cm en een gewicht van 3,5 tot 8 gram. De naar verhouding lange, smalle vleugels (spanwijdte 18 tot 24 cm) maken dat ze in de vlucht groter lijken dan ze zijn.

De gewone dwergvleermuis is een algemeen voorkomende soort die hoofdzakelijk verblijft in gebouwen (spouwmuren, dakbetimmering, onder daken, enz.). Het dier jaagt in de beschutting van opgaande vegetatie, binnen de bebouwing in tuinen en bij straatlantaarns, boven water, in bossen en langs bosranden, in en langs lanen, bomenrijen, singels, houtwallen en holle wegen. Gewone dwergvleermuizen gebruiken de verblijfplaatsen binnen het netwerk van een kraamkolonie plaatstrouw, maar verhuizen daarbinnen vaak. Mannetjes bezetten in de bebouwde omgeving een territorium. Hier wordt vooral tussen eind augustus en begin oktober fanatiek gebaltst. Ergens binnen dit territorium wordt een paarplaats gezocht. De precieze locatie is moeilijk vast te stellen; het gaat dan om spleten en gaten in gebouwen, plekken die in de winter door kleine groepen ook als winterverblijf worden gebruikt. Overwinterende dieren verblijven vooral in gebouwen, in spouwmuren, achter daklijsten en onder dakpannen, maar ook in spleten in muren van forten. Daarnaast gebruiken ze onderaardse kalkgroeven als winterslaapplaats. Ze kiezen meestal vorstvrije, wat warmere en droge plaatsen.

Rosse vleermuis

De rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*) is één van de grootste vleermuissoorten van West-Europa, met een gewicht van rond de dertig gram en een spanwijdte van 32-40 cm. De naam houdt verband met de kleur van de vacht, die roodbruin (rossig) is.

De rosse vleermuis is in West-Europa een uitgesproken boombewonende soort. Ze gebruiken vooral boomholten (o.a. spechtengaten) voor kraamkolonies, als winterverblijven en verblijfplaatsen van paartjes en individuele dieren. Doordat de rosse vleermuis tamelijk luidruchtig is, en de geluiden ook zonder hulpmiddelen vaak goed te horen zijn, zijn de verblijfplaatsen relatief makkelijk te vinden. Tegelijkertijd zijn ze gebonden aan open, waterrijk landschap zoals: uiterwaarden, moerassen, infiltratiegebieden, veengebieden en grote meren. Jachtplaatsen van de rosse vleermuis liggen meestal in open terrein, waar met snelle duiken op insecten gejaagd wordt. De rosse vleermuis jaagt vooral boven water en moerassige gebieden en jaagt ook wel bij straatverlichting. Ze blijven op relatief grote afstand van bomenrijen en bosranden. Jachtperioden liggen vooral in de avond- en ochtendschemering, en duren ongeveer een uur. Tussentijds keren de dieren terug naar hun verblijfplaatsen. De rosse vleermuis gaat relatief laat (november) in winterslaap en is geen stabiele slaper.

Langere slaaperperioden worden bij zacht weer afgewisseld met fasen waarin grote groepen dieren uitzwermen en soms andere verblijfplaatsen opzoeken. In groepen van enkele tientallen tot vele honderden dieren overleven ze temperaturen onder nul.

Laatvlieger

De laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) is een grote vleermuis met een lichaamslengte tot ongeveer acht cm, vrij brede vleugels met een spanwijdte tot 38 cm en een gewicht tot 34 gram. De oren zijn kort en driehoekig, gezicht en neus zijn donker tot zwart. Het dier oogt donker. De vacht is donkerbruin aan de basis tot roodbruin aan de haarpunten. De onderzijde is iets lichter en bruin tot geelbruin. In de vlucht zijn de brede vleugels en de stompe, gebogen staartvlieghuid met een of twee uitstekende staartwervels opvallende kenmerken.

De laatvlieger is een gebouwbewonende soort die overal in Nederland wordt aangetroffen, vooral in relatief open gebied. Het is een typische soort van het agrarische landschap en de rand van bebouwingskernen. In de buurt van de bebouwde kom wordt de laatvlieger vaak gezien jagend op insecten in het licht van straatlantaarns. Doorgaans vliegt de laatvlieger in de beschutting van bosranden, heggen en lanen op een hoogte tussen vijf en twintig meter boven (vochtige) graslanden, weilanden, langs kanalen en vaarten en in tuinen en parken met vijvers. Bij windstil weer kunnen laatvliegers ook boven open water jagen. Verblijfplaatsen van de (kraam)groepen zijn vooral bekend in en op gebouwen: in spouwmuren, achter betimmeringen en daklijsten, onder pannen, op zolders. In de paartijd (september/oktober) worden regelmatig kleine groepjes aangetroffen op locaties waar ze in de zomer niet zaten. Ze bewonen een netwerk van verschillende huizen tot op hooguit enkele honderden meters uit elkaar.

Ze verhuizen soms wel binnen het netwerk, maar zijn in principe erg plaatstrouw. Soms wordt een en hetzelfde huis jaar na jaar als zomer- en winterverblijf gebruikt. De jachtgebieden liggen doorgaans in een straal van één tot vijf kilometer rondom de kolonie. Vliegroutes volgen waar mogelijk lijnvormige structuren, maar bij gunstige weersomstandigheden worden grotere afstanden door open gebied gevlogen.

Bijlage II

Toetsingskader Flora- en faunawet

Toetsingskader Flora- en faunawet

Inleiding

Het doel van de Flora- en faunawet is het in stand houden van de inheemse flora en fauna. Vanuit deze wet is bij ruimtelijke ingrepen de initiatiefnemer verplicht op de hoogte te zijn van de mogelijk voorkomende beschermde natuurwaarden binnen het projectgebied. Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden gedaan aan beschermde soorten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het 'nee, tenzij' - principe). Bepaalde handelingen, waaronder ruimtelijke ingrepen, waarbij beschermde soorten in het geding zijn, zijn slechts bij uitzondering en onder voorwaarden mogelijk.

Zorgplicht

In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen (artikel 2). Deze zorgplicht houdt in dat planten en dieren niet onnodig vernield/gedood of verstoord mogen worden. Dit betekent dat handelingen (of het nalaten hiervan) waarvan men weet, of redelijkerwijs kan vermoeden, dat ze nadelig zijn voor planten en/of dieren niet mogen worden uitgevoerd. Wanneer dergelijke handelingen toch uitgevoerd moeten worden, moeten maatregelen, voor zover dit in redelijkheid kan, worden genomen om de nadelige gevolgen te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Er dient bijvoorbeeld zo gewerkt te worden dat dieren kunnen ontsnappen en het kan nodig zijn om soorten te verplaatsen (bijvoorbeeld planten en amfibieën). Deze algemene zorgplicht geldt voor elke soort en elk individu in Nederland.

Verbodsbepalingen

In de Flora- en faunawet staat een aantal verbodsbepalingen om beschermde soorten specifiek te beschermen. Deze verbodsbepalingen zijn opgenomen in artikel 8 tot en met 18, waarbij artikel 8 tot en met 12 direct betrekking hebben op de bescherming van (standplaatsen van) planten en (leefgebieden van) diersoorten. Hieronder zijn beknopt de verbodsbepalingen op een rij gezet:

- Artikel 8) het is verboden beschermde planten te plukken, te snijden, te vernielen of op een andere manier te verwijderen;
- Artikel 9) het is verboden om beschermde dieren te verwonden, te doden of te vangen;
- Artikel 10) het is verboden om beschermde dieren opzettelijk te verontrusten;
- Artikel 11) het is verboden om nesten, voortplantings- of andere vaste verblijfplaatsen van dieren te verstoren of aan te tasten;
- Artikel 12) het is verboden om eieren van beschermde dieren te rapen, te beschadigen of te vernielen.

Vrijstelling of ontheffing verbodsbepalingen

Onder bepaalde voorwaarden geldt een algemene vrijstelling of een ontheffingsplicht van de verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet. Welke voorwaarden verbonden zijn aan de vrijstelling of ontheffing hangt af van de dier- of plantensoorten die voorkomen in het onderzoeksgebied. Hiertoe worden verschillende beschermingsregimes onderscheiden:

- soorten van tabel 1 – algemene soorten – lichtste beschermingsregime;
- soorten van tabel 2 – overige soorten – middelste beschermingsregime;
- soorten van tabel 3 – genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB – zwaarste beschermingsregime.

Algemene vrijstelling

Voor tabel 1-soorten geldt voor ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) en is derhalve geen ontheffing nodig. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet wel de zorgplicht nakomen.

Vrijstelling onder gedragscode

Voor tabel 2-soorten geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) als wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. De goedgekeurde gedragscodes staan vermeld op de website van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I): www.drloket.nl. Voor de meeste activiteiten zijn er inmiddels gedragscodes goedgekeurd. De kans is groot dat de voorgenomen activiteit kan worden uitgevoerd onder één van de vele goedgekeurde gedragscodes. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet uw activiteiten aantoonbaar uitvoeren zoals in de gedragscode staat. Tevens blijft de zorgplicht gelden.

Ontheffing tabel 2 en 3

Als er niet kan worden gewerkt onder een geldige gedragscode, is voor tabel 2-soorten alsnog een ontheffing nodig om toestemming te hebben voor het overtreden van de verbodsbepalingen in de wet. Ook voor tabel 3-soorten geldt een ontheffingsplicht. Ingerepen waarbij de verbodsbepalingen worden overtreden moeten ter goedkeuring worden voorgelegd aan Dienst Regelingen door middel van een ontheffingsaanvraag, vergezeld van een overzicht van mitigerende of compenserende maatregelen om effecten tegen te gaan.

Wanneer mitigerende maatregelen voldoende worden geacht om effect voorafgaand aan de ingreep te voorkomen, krijg u bericht terug in de vorm van een 'positieve afwijzing' van uw ontheffingsaanvraag. Dit betekent dat u uw werkzaamheden mag uitvoeren, mits zij precies volgens het mitigatieplan worden uitgevoerd. Op deze manier worden overtredingen van de Flora- en faunawet voorkomen. Als de mitigerende of compenserende maatregelen (tijdelijke) effecten niet kunnen voorkomen en de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt, dan wordt een ontheffing verleend.

Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Habitatrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van bijlage IV-soorten met als wettelijk belang ruimtelijke ingrepen. Een ontheffing voor ruimtelijke ingrepen is alleen mogelijk onder de volgende wettelijk belangen:

- bescherming van flora en fauna;
- volksgezondheid of openbare veiligheid;
- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

Voor de meeste ruimtelijke projecten betekent dit dat een ontheffing voor Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten alleen kan worden aangevraagd onder dwingende redenen van groot openbaar belang. Dit belang moet worden onderbouwd om het groot openbaar belang aan te tonen. Een groot openbaar belang is een belang op regionale of nationale schaal. Vaak is de verwijzing naar een regionale structuurvisie voldoende.

Vogels

Vogels zijn niet opgenomen in tabel 1 tot en met 3. Alle vogels zijn in het broedseizoen gelijk beschermd. De bescherming van vogels is hoofdzakelijk gericht op de bescherming van de nesten. Daarbij wordt wel een onderscheid gemaakt in nesten die jaarrond zijn beschermd (Categorie 1 tot en met 4-vogelsoorten), nesten die alleen jaarrond zijn beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen (Categorie 5-vogelsoorten) en nesten die niet jaarrond zijn beschermd (overige vogelsoorten).

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Vogelrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van vogels met als wettelijk belang ruimtelijke ingrepen of dwingende redenen van groot openbaar belang. Om ruimtelijke ontwikkelingen toch uit te kunnen voeren, moeten mitigerende maatregelen worden genomen om effecten vooraf te voorkomen. Om zeker te zijn van de juiste maatregelen is het aan te bevelen om de maatregelen voor te leggen aan het Ministerie van EL&I door het indienen van een ontheffingsaanvraag. Hoewel een ontheffing voor vogels in de meeste gevallen niet kan worden afgegeven, geeft de Minister in haar besluit aan of de maatregelen voldoende zijn (positieve afwijzing).

Procedure ontheffingsaanvraag

Tabel 2-soorten

Voor soorten van tabel 2 geldt dat als u kunt werken volgens een goedgekeurde gedragscode er een vrijstelling geldt en geen ontheffing nodig is. Indien u niet kunt werken volgens een gedragscode, maar u kunt maatregelen nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), dan hoeft u ook geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen. Wilt u zeker weten of uw mitigerende maatregelen voldoende zijn, en er inderdaad geen ontheffing nodig is? Vraag dan een ontheffing aan om uw maatregelen goed te keuren.

Tabel 3-soorten

Indien beschermde soorten van tabel 3 zijn aangetroffen in het plangebied, dan is mogelijk een ontheffingsaanvraag noodzakelijk. Net als voor tabel 2-soorten geldt dat als u maatregelen kunt nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), u geen ontheffing van de Flora- en faunawet hoeft aan te vragen. U kunt uw mitigatieplan voorleggen bij Dienst Regelingen voor goedkeuring.

Voor soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn (die ook onder de tabel 3-soorten van de Flora- en faunawet vallen) is het niet langer mogelijk ontheffing aan te vragen op grond van ruimtelijke ontwikkelingen (zie 2.4.4). Dat zelfde geldt voor vogelsoorten (zie 2.4.5).

Indien u geen mitigerende maatregelen kunt nemen, dan dient een ontheffing te worden aangevraagd bij Dienst Regelingen van het Ministerie van EL&I. Voor de ontheffingsaanvraag is het noodzakelijk te weten welke soorten aanwezig zijn, zodat gerichte mitigerende maatregelen kunnen worden getroffen.

Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'verklaring van geen bedenkingen' (vvgb) (bij een aanvraag onder de omgevingsvergunning) of een 'positieve afwijzing' (bij een regulier ingediende aanvraag) afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde stappenplan.

De doorlooptijd van een ontheffingsaanvraag bij Dienst Regelingen bedraagt doorgaans 6 weken tot 4 maanden.

Wabo

Vanaf 1 oktober 2010 is voor ruimtelijke ontwikkelingen de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) in werking getreden. Dit houdt in dat de benodigde vergunningen en ontheffingen, dus ook die ten aanzien van de Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet, in de meeste gevallen via een omgevingsvergunning gaan lopen. De aanvraag voor de omgevingsvergunning wordt ingediend bij de betreffende gemeente en vervolgens door de gemeente ter beoordeling voorgelegd aan het Ministerie van EL&I. Het Ministerie van EL&I geeft bij goedkeuring een vvgb (verklaring van geen bedenkingen) af. Deze vvgb vervangt de huidige ontheffing Flora- en faunawet.

De grootste veranderingen in het nieuwe systeem zijn dat:

- het Ministerie van EL&I geen direct contact meer met de aanvrager heeft;
- de gemeente verantwoordelijk is voor toezicht en handhaving van de vvgb in de omgevingsvergunning.

Het doel van deze herstructurering is het versnellen en vergemakkelijken van de procedure.